

Список таблиць

С И Н Т А К С И С (грец. <i>σύνταξις</i> – побудова, зв'язок, з'єднання), вперше термін вжитий у III ст. до н.е. стоїками		ТЕРМІН	ГОЛОВНІ ПОНЯТТЯ	ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ СИНТАКСИСУ
1)	розділ мовознавства (= система лінгвістичних понять про синтаксичну будову мови; розділ граматики, який вивчає грам. будову речень і словосполучень, їхні типи, функції та особливості вживання, роль у них слова (І. Вихованець)			
2)	власне будова мови (= грам. будова речень і словосполучень, способи поєднання у них слів, правила творення й функціонування речень і словосполучень (Вихованець)			
	синтаксичні одиниці, синтаксичний зв'язок, семантико-синтаксичні відношення, синтаксичні категорії, синтаксична позиція, синтаксична функція (див. УЕ)			
1	формально-граматичний (власне синтаксичний) (Л. Булаховський, С. Тимченко, П. Фортунатов) основні поняття: член речення, синтаксична форма члена речення, форма синтаксичного зв'язку			
2	семантико-синтаксичний (І. Вихованець, К. Городенська, Н. Гуйванюк, А. Мухін) синтаксема – елементарна синтаксична одиниця, яка характеризується співвідношенням форми та змісту; (= мінімальна елементарна синтаксична одиниця, компонент семантичної структури речення (І. Вихованець)			
3	власне семантичний (логіко-універсальний) (Й. Андерш, І. Вихованець, В. Гак) основна одиниця – семантема , розмежування семантичних ролей учасників дії (агенси, пацієнс і т.д.) (напр., відношення агенси – дія: <i>студент читає</i> ; носій стану – стан: <i>дівчина спить</i> ; агенси – дія – пацієнс: <i>учні складають іспит</i>)			
4	комунікативний (І. Вихованець, К. Городенська, Г. Золотова, М. Скаб, І. Слинко та ін.) основна одиниця – комунікатема , речення називається висловленням , що диференціюється на тему та рему			
5	прагматичний (В. Гак, Г. Почепцов, І. Сусов та ін.) основна одиниця – прагматема , встановлення умови та мети реалізації речення в мовленнєвій ситуації; визначення позицій мовців (та сама фраза з тим самим змістом вимовляється з різною метою: (колезі:) <i>Я зайду до тебе</i> – обіцянка (як <i>прагматема</i>); (учневі, який не виконав завдання:) <i>Я зайду до тебе</i> – попередження (як <i>прагматема</i>); (недбайливому учневі:) <i>Я зайду до тебе</i> – погроза (як <i>прагматема</i>)); визначення прагматичних типів речень-висловлень: <i>Я напишу</i> ; <i>Я прийду</i> (речення-обіцянка, або <i>промисив</i>); <i>Я покажу тобі, як красти квіти</i> (речення-погроза, або <i>менасив</i>) і под.			
1	синтаксичне слово // мінімальна синтаксична одиниця (член речення або елемент словосполучення)			СИНТАКСИЧНІ ОДИНИЦІ
2	словосполучення – непередикативна синтаксична одиниця			
3	речення – центральна одиниця синтаксису (просте та складне)			
	1. Окремі лінгвісти визнають синтаксичною одиницею лише речення (Ю. Долгов) 2. Інші – словосполучення, речення, складне синтаксичне ціле (надфразова єдність), період, абзац, текст, пряма мова (І. Гальперін, Д. Ізаренков, Т. Ніколаєва та ін.) 3. Словосполучення → до сфери мовлення (В. Мігірін та ін.)			

Табл. 1. Предмет і завдання синтаксису

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛОВА, СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ та РЕЧЕННЯ			
СПІЛЬНІ РИСИ СЛОВА і СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ	РІЗНИЦЯ між СЛОВОМ і СЛОВОСПОЛУЧЕННЯМ	ВІДМІННОСТІ між РЕЧЕННЯМ і СЛОВОСПОЛУЧЕННЯМ	НЕ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ
обидва виконують номінативну функцію	Словосполучення – мінімальний контекст для слова	<u>словосполучення</u> виконує номінативну функцію, а <u>речення</u> – комунікативну	поєднання підмета з присудком
відсутність предикативності	словосполучення будується тільки на основі підрядного зв'язку	<u>словосполучення</u> входить у комунікативну систему <u>тільки через речення</u>	вставні слова: <i>Сьогодні, <u>напевно</u>, він приїде.</i>
будівельний матеріал для речення	різна кількість сміслових показників	словосполученню властива інтонація називання, а реченню – повідомлення	аналітичні форми прикметників і дієслів (<i>більш високий, буду навчатися</i>)
система форм слова і словосполучення визначається стрижневим словом	у словосполученні активно виявляються граматичні категорії опорних слів	словосполучення складається <u>мінімально з двох</u> повнозначних одиниць, речення – може <u>і з одного слова</u> (пор.: <i>новий словник, йти вулицею і Весна. Доцить.</i>)	однорідні члени речення
		у словосполученні один з членів <u>підпорядковується</u> іншому (субординативні відношення), в реченні вони <u>координуються</u> один щодо іншого, пор.: <i>квіти в росі, щасливий час і Пахне троянда; Пролунало могутис "ура!"</i>	напівпредикативні сполучення слів (напівпредикативний підрядний зв'язок)
		наявність предикативності тільки в реченні	члени речення, з'єднані присудковим зв'язком: <i>Зробили ми вже багато, а недаліки є – <u>і досить</u> <u>серйозні</u></i> (вони ускладнюють семантичну структуру речення)
		в реченні реалізуються <u>всі наявні</u> <u>форми синтаксичного зв'язку.</u> в словосполученні – <u>тільки</u> <u>підрядний прислівний зв'язок</u> не всі сполучення слів у реченні є словосполученнями	фразеологізми та синтаксично нерозкладні конструкції: <i>чоловік похилого віку, крутити носом, золоті руки.</i>

Табл. 2. Порівняльна характеристика слова, словосполучення та речення

ВИДИ ПІДРЯДНОГО ЗВ'ЯЗКУ В СЛОВОСПОЛУЧЕННІ			
УЗГОДЖЕННЯ	КЕРУВАННЯ	ПРИЛЯГАННЯ	КОРЕЛЯЦІЯ
<p>1. ЗА ПОВНОТОЮ</p> <p>а) ПОВНЕ залежне слово узгоджується з головним у всіх можливих формах (рід, число, відмінок) <i>новий словник, нова книга, нове вікно; новому студенту, новим студентам</i></p> <p>б) НЕПОВНЕ залежне слово не узгоджується з головним в 1-й або більше форм: <i>нові студенти</i></p> <p>2. ЗА ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНИМ І СМИСЛОВИМ ПАРАМЕТРАМИ:</p> <p>а) формально-граматичне: залежне слово узгоджується з головним суто формально: <i>високе дерево;</i></p> <p>б) смислове: залежне слово узгоджується з головним за смислом: <i>сільський листоноша / сільська листоноша;</i></p> <p>в) умовно-граматичне: залежне слово узгоджується з головним, що набуло ознак синтаксичної субстантиваци: <i>журливе «кору»;</i></p> <p>г) асоціативне: залежне слово узгоджується з головним родовим словом, що не назване: <i>свіжес (капуста) кольрабі.</i></p>	<p>1. ЗА ПОТЕНЦЯЛОМ</p> <p>а) СИДЬНЕ – головне слово виражене: - перехідним дієсловом <i>прочитати книгу</i> - віддієслівним іменником від перех. дієслова - префіксальним дієсловом, префікс якого вимагає в постпозиції такого самого прийменника <i>накрити на стіл</i> - префіксальним дієсловом, префікс якого вимагає в постпозиції певного прийменника <i>перейти через вулицю</i> - предикативним прикметником на зразок <i>сідний любові, спроможний на все</i></p> <p>б) НАПІВСИДЬНЕ – залежне слово в дав. відмінку реалізує адресатну семантику: <i>викладати матеріал студентам</i></p> <p>в) СЛАБКЕ – залежне слово в орудн. відмінку реалізує інструментальну семантику: <i>вишивати рушник голком, малювати картину пензлем (7. р.)</i></p> <p>2. ЗА ВАРІАТИВНІСТЮ</p> <p>а) варіативне: <i>випити молока-о, написати лист/-а</i></p> <p>б) неваріативне: <i>поклукати брата</i></p> <p>3. ЗА СИНТАКСИЧНОЮ ПОЗИЦІЄЮ</p> <p>а) пряме: <i>читати книгу, подарувати словник</i> б) опосередковане: <i>дивитися крізь окуляри, чекати на делегацію</i></p>	<p>1. ВЛАСНЕ ПРИЛЯГАННЯ</p> <p>залежне слово</p> <p>а) інфінітив: <i>бажання співати, говорити, мандрувати</i></p> <p>б) прислівник: <i>читати вголос, тихо, повільно; їти співаючи, посміхаючись</i></p> <p>в) дієприслівник: <i>читати настійночі, говорити придивляючись</i></p> <p>2. ВІДМІНКОВЕ / ІМЕННЕ ПРИЛЯГАННЯ</p> <p>різні вияви прийменниково-відмінкових форм у вторинних функціях: <i>шафа (яка?) для взуття, гуляти (де?) у парку // там-туди, піти (куди?) до лісу // туди</i></p>	<p>ЗА ПОВНОТОЮ ВІЯВУ</p> <p>1. ПОВНА <i>хлопець-богачир, дівчина-красуня, хлопець-запорожці</i></p> <p>2. НЕПОВНА <i>жінка-космонавт, місто-герой, дівчина-тракторист,</i> (відеутне узгодження у ролі),</p> <p><i>місто Чернівці, місто Черкаси</i> (відеутне узгодження у числі)</p>

Табл. 3. Види підрядного зв'язку в словосполученні

ВИДИ СИНТАКСИЧНОГО ЗВ'ЯЗКУ У РЕЧЕННІ			
характер синтаксичної залежності			
двобічна	однобічна	відсутність залежності, тобто незалежність	детермінативний
<p>предикативний</p> <p>1) координація а) у простому реченні – між підметом і присудком <i>Студент читає книгу</i></p> <p>б) у складному реченні – одна із частин речення виконує роль підмета щодо 2-ої частини <i>Хто виконав завдання, може йти додому</i></p> <p>2) співположення <i>Жити – Батьківщині служити</i></p> <p>3) взаємозв'язок <i>Машина – стоп, Двері – суцільні!</i> <i>Ми – за мир.</i></p>	<p>підрядний</p> <p>1) узгодження (прикметники, займенникові та порядкові прикметники, дієприкметники: <i>широка долина, мій приятель, другий поверх, загаданий роман</i></p> <p>2) кореляція (погодження): <i>студент-випускник, звіробиї-трава</i></p> <p>3) керування: <i>зустріти колегу, гідний поваги</i></p> <p>4) присягання: <i>тихо мовати, читати лежачи</i> (детальніше див. Таблиця 2)</p> <p>• Підрядний зв'язок може використовуватись і в складному реченні, де залежний компонент – окрема предикативна частина</p>	<p>сурядний</p> <p>послідуються структурно автономні компоненти</p> <p>а) у простому реченні – однорідні члени речення: <i>Мені подарували книги та зошити, номи та словник.</i></p> <p>б) у складному реченні – послідовуються окремі предикативні частини: <i>Ми готувалися до вечора, а вони складали іспит.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • детермінативний а) у простому реченні окремих компонентів речення пов'язується з предикативною основою речення як цілісність: <i>На кафедрі обговорювали результати іспитів</i> б) у складному – підрядна частина прилягає до головної: <i>Для того щоб любити власний народ, не треба нам ненавидіти інший народ</i> (О. Коблявська) • дуплексивний – двобічна залежність реченнєвого компонента з підметом і присудком: <i>Батько був веселий і усміхнений.</i> <i>Брат приймав щасливий і задоволений.</i> • напівпредикативний – включення конструкторії з власним опорним компонентом: <i>Діти, охоплені радістю, застівали.</i> • опосередкований – уточнення через наявність окремого елемента, що займає відповідну синтаксичну позицію: <i>В університеті, на другому поверсі, біля кабінету на мене чекав Андрій.</i> • модальний – включення особливих модальних компонентів: <i>звичайно, безперечно, поза всяким сумнівом</i> • інтродуктивний – за допомогою його в речення включається інший інформаційний план: <i>Хлопець (його в селі знав кожний!) повертався до матері.</i> • несиферентивований – злиття сурядного та підрядного зв'язків в одній безсполучниковій формі сполучення предикативних частин: <i>Митцю не треба нагород, його судья нагородила</i> (Л. Костенко).

Табл. 4. Види синтаксичного зв'язку у реченні

С Л О В О С П О Л У Ч Е Н Н Я (основна функція – номінативна)			
номінативна синтаксична одиниця, що складається з двох і більше пов'язаних підрядним зв'язком повнозначних компонентів, один з яких є стрижневим (головним), а другий – залежним.			
ТИПИ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ			
за семантико-синтаксичними відношеннями (= за характером смислових відношень між компонентами)	за морфологічним вираженням головного слова (ГС)	за ступенем злитості їх компонентів	за будовою
<p>1) АТРИБУТИВНІ – головне слово позначає предмет, роль означення <-> <u>залежне</u> – його ознаку (= прикметник, займенник, дієприкметник домінують. <u>людей словник, твоя книжка, жарений борщ</u>), але припускаються моделі:</p> <p>а) іменник + іменник без прийменника – <u>сторінка підручника</u> б) іменник + іменник з прийменником – <u>сукня з бавовни</u> в) іменник + інфінітив – <u>бажання читати</u> г) іменник + прислівник – <u>ізда верхи, кава по-відєнськи</u></p> <p>2) ОБ'ЄКТНІ – головне слово вимагає поширення об'єктом: <u>читати книжку, писати лист ручкою, співати з друзями</u></p> <p style="text-align: center;">М о д е л і:</p> <p>а) дієслово / дієприкметник + іменник (з прийменником і без) – <u>співати пісню, схвалений Парламентом</u> б) дієслово + інфінітив – <u>запросити виступити</u> в) прикм + іменник – <u>радий зустрічі</u> г) віддієслівний іменник, співвідносний з дієсловом + іменник у знахідному відмінку – <u>читання роману, написання твору</u></p> <p>3) СУБ'ЄКТНІ – залежна форма позначає суб'єкта дії, діяча: <u>подаруюк брата, змито дощем</u></p> <p>4) ОБСТАВИННІ – характеризують / кваліфікують дії / ознаки: а) часові – <u>притий пізно</u> б) просторові – <u>відпочивати на морі</u> в) мети – <u>прийти на відпочинок</u> г) причинові – <u>зійснитися всуверч</u> г) наслідку – <u>зустріти на щастя</u></p> <p>5) КОМПЛЕТИВНІ (доповняльні) – головне слово вимагає смислового доповнення: <u>їсть словників, термос кави</u> = переважно роль і-ого члена речення</p> <p>6) АПОЗИТИВНІ – обидва компоненти належать до однієї частини мови, другий характеризує головний: <u>студентка-відмінниця, місто-герой</u></p>	<p>1) ІМЕННІ</p> <p>а) субстантивні (ГС – іменник) <u>весняний весір, рік життя</u> <u>річка Дніпро, трохи поет</u></p> <p>б) ад'єктивні (ГС – прикметник) <u>гарний тачки, більший двох, готовий відповідати, великий занадто</u></p> <p>в) нумеральні (ГС – числівник) <u>прос студентів, першай у групі, оті четверо, рівно десяти</u></p> <p>г) прономінальні (ГС – займенник) <u>комусь із викладачів, волі обидва, всі повністю, хтось незнайомий</u></p> <p>2) ВЕРБАЛЬНІ (дієслова): <u>ставати доктором, прийти першим, знати багато</u></p> <p>3) АДЕРБАЛЬНІ (прислівники): <u>дивитися на небо, виконати вправу, близько від університету, звідусіль з твару, менше десяти, зовсім близько, гірше від усього</u></p>	<p>1) ВІЛЬНІ кожний компонент = окремий член речення: <u>гарно відгадися, цікавий фільм</u></p> <p>2) СИНТАКСИЧНО ЗВ'ЯЗАНІ нечленовані, неподільні, цілісні, виконують роль одного члена речення: <u>багато учнів, о першій годині, хтось з нас</u></p> <p>3) ФРАЗЕОЛОГІЧНО ЗВ'ЯЗАНІ за значенням відповідають слову і можуть бути ним замінені: <u>голова дрява – забутливий, гаряча голова – запальний, водити за ніс – обдурювати</u></p> <p>4) ЛЕКСИЧНО ЗВ'ЯЗАНІ – лексикалізовано стійкі, нерозкладні сполучення, але в них значення слів є прямим: <u>бий гриб (борювак), зазізнична коля (заїзничя)</u></p>	<p>1) ПРОСТІ семантико-синтаксичне об'єднання 2-х лексико-повнозначних слів: <u>зустріти товариша, гарно співати</u></p> <p>2) СКЛАДНІ об'єднання 3-х і більше повнозначних слів: а) просе словосполучення + залежне від нього слово: <u>добре відомий у країні; присміно вражений</u> <u>почути</u></p> <p>б) головне слово + залежне від нього словосполучення: <u>гідний земного цастя, змайстрований власнцямц Духами</u></p> <p>в) головне слово + 2-3 залежних слова, не пов'язаних між собою, які не утворюють словосполучення, найчастіше дієслівні словосполучення: <u>маповасти картину; пензлем, підійти до батька з листом</u></p>

Табл. 5. Словосполучення

		ПОНЯТТЯ РЕЧЕННЯ	
		(у 1931 р. празький мовознавець І. Ріс навів близько 200 визначень речень)	
		Синтаксична комунікативна одиниця, побудована за усталеним мовним зразком, яка виражає відносно закінчену думку чи певну емоцію	
		ОСНОВНІ ОЗНАКИ РЕЧЕННЯ	
1	ПРЕДИКАТИВНІСТЬ – <i>чес.</i> predikativnost, відношення змісту речення до об’єктивної дійсності		
2	ВІДТВОРЮВАНІСТЬ – <i>чес.</i> reprodukovatelnost, усталений зразок, за яким утворюються речення		
3	ПОРЯДОК СЛІВ – <i>чес.</i> slovosled, усталений порядок слів, властивий конкретній мові		
4	ІНТОНАЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ – <i>чес.</i> intonační úprava, přítomnost intonačního modelu, наявність певної інтонаційної моделі		
5	ЧЛЕНОВАНІСТЬ – <i>чес.</i> členění / rozčlenění, поділ речення на окремі компоненти		
6	СМИСЛОВА ЗАВЕРШЕНІСТЬ – <i>чес.</i> významová ukončenost, більшість речень виражають завершену думку		
7	СТРУКТУРНА ОРГАНІЗОВАНІСТЬ – <i>чес.</i> strukturální organizovanost, речення будується за певними структурними моделями		
8	МОДАЛЬНІСТЬ – <i>чес.</i> modálnost, відношення мовця до змісту висловлювання, може бути виражена інтонаційно, морфологічними, лексико-граматичними та іншими засобами		

Табл. 6. Поняття речення. Основні ознаки речення

ТИПИ РЕЧЕНЬ						
ЗА МОДАЛЬНОСТЮ (7 модальних значень)	ЗА СПІВВІДНОШЕННЯМ ВИСЛОВЛЕННЯ З ОБ'ЄКТИВНОЮ ДІЙСНІСТЮ	ЗА ЕКСПРЕСІЄЮ	ЗА ОСОБЛИВОСТЯМИ			
			ВИРАЖЕННЯ ПРЕДКАТИВНОГО ЗВ'ЯЗКУ ТА ГРАМАТИЧНОЇ ОСНОВИ (ГО)	МОВЛЕНСЬКОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НЕРЕАЛІЗАЦІЇ ГОЛОВНИХ І ДРУГОРЯДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ		
<p>1) розповідність → розповідні речення</p> <p>2) питальність → питальні речення:</p> <p>а) власне-питальні</p> <p>б) питально-стверджувальні</p> <p>в) питально-заперечні</p> <p>г) питально-риторичні</p> <p>д) питально-спонукальні</p> <p>е) емоційно-питальні</p> <p>3) спонукальність → форми наказового способу + форма лійфеного способу + спонукальної частки (хай, нехай)</p> <p>4) бажальність → умовна форма дієслова або інфінітивна форма + частки би (б), аби, щоб, бодай, нехай, хай (у бажальній функції), хоч би, хоча б,</p> <p>5) умовність → умовний спосіб дії + (зрідка) інфінітив + частка</p> <p>6) ймовірність → складається із семантичних відтінків прилучення, можливості, ймовірності... (мабуть, певне, ніби, десь, чи не, левде не, навіряд чи)</p> <p>7) переповідність → модальні частки начебто, мовляв, буцим, нібито</p>	<p>1) стверджувальні</p> <p>а) розповідні: <i>Весна прийшла;</i></p> <p>б) питальні: <i>Ми поспітали?</i></p> <p>в) спонукальні: <i>Хай слава вічнає вас;</i></p> <p>г) бажальні: <i>Подати б йому якийсь знак;</i></p> <p>г) умовні: <i>І зоксім забулось би;</i></p> <p>д) ймовірні: <i>Щось наче її тут не було;</i></p> <p>е) переповідні: <i>Так, мовляв, все це відбувалось</i></p> <p>2) заперечні</p> <p>а) загально-заперечні (заперечується присудок): <i>Діти не пішли на прогулянку;</i></p> <p>б) частково-заперечні (заперечується не присудок, а будь-який інший член речення): <i>Письменик пише не роман</i></p>	<p>1) окличні</p> <p>переддається емоційний стан мовця:</p> <p>а) оклично-розповідні: <i>Діти працюють у саду!;</i></p> <p>б) питально-окличні: <i>Хто там працює?!;</i></p> <p>в) спонукально-окличні: <i>Прійдіть до нас сьогодні!</i></p> <p>г) бажально-окличні: <i>Пишов би ти за шм!;</i></p> <p>г) умовно-окличні: <i>Ходити б тобі в лісі;</i></p> <p>д) ймовірно-окличні: <i>Навірад чи ви справитесь!;</i></p> <p>е) переповідно-окличні: На віку, мовляв, як на довгій півні!</p> <p>2) неокличні</p> <p>відсутнє емоційно-експресивне забарвлення (усі 7 модальних значень)</p>	<p>1) односкладні</p> <p>ГО виражена лише одним головним членом:</p> <p>а) дієслівні: <i>Дівчина вишивала рушник голкою;</i></p> <p>- неозначено-особові: <i>Сяли всю ніч;</i></p> <p>- означено-особові: <i>Любить і бориться за частя;</i></p> <p>- узгагально-особові: <i>Не лякай чука моряк;</i></p> <p>- безособові: <i>Вже смерзю;</i></p> <p>- інфінітивні: <i>Кликати людей!;</i></p> <p>б) іменні: <i>Зима. Мороз;</i></p> <p>- гентивні: <i>Ні хмаринки</i></p> <p>2) двоскладні</p> <p>предкативний зв'язок виражається статусками 2-х головних членів: <i>І рад би я схватися; Прійбіг під ялинку схватимсь, магальській зайчик</i></p>	<p>1) повні</p> <p>навні головні та обов'язкові члени другорядні члени речення: <i>Дівчина вишивала рушник голкою;</i></p> <p>2) неповні</p> <p>відсутній один або більше обов'язкових головних або другорядних членів речення:</p> <p>а) власне-повні: - контекстуально-неповні: <i>Падис дочка Падис;</i></p> <p>б) ситуативно-неповні: - <i>Де твої книги? - У рюкзаку;</i></p> <p>в) парцельовані: <i>Хлопчик біжить. До школи;</i></p> <p>г) обривані: <i>Нам треба сьогодні...;</i></p> <p>б) еліптичні: <i>У Києві - новий вокзал</i></p>	<p>1) поширені</p> <p>речення з вираженими другорядними членами:</p> <p><i>Літнім вечором пізенько сам поет сидів у хаті (Леся Українка)</i></p> <p>2) непоширені</p> <p>виражені лише головні члени речення, тобто ГО:</p> <p><i>Учитель працював; Студенти конспектували</i></p>	<p>ЗА ОЗНАКАМИ СТРУКТУРНОГО ВИРАЖЕННЯ ПРЕДКАТИВНОГО ЗВ'ЯЗКУ РЕЧЕННЯ</p> <p>1) членовані</p> <p>наявні ознаки предкативності, виділяються окремі члени речення:</p> <p><i>З глибини ступу повіяло різими запахами гіркого полину та чебрецю</i></p> <p>2) нечленовані</p> <p>складаються з одного слова або словосполучення, неможна виділити окремі компоненти речення:</p> <p><i>Гаразд; Атожс!; Еге!; Цить!; Цоб!</i></p>

Табл. 7. Типи речень

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДМЕТА	
ЗА БУДОВОЮ	СКЛАДЕНІЙ (СКЛАДНИЙ)
ПРОСТИЙ	
ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ	
<p>1. ІМЕННИК та ІНШІ СУБСТАНТИВОВАНІ ЧАСТИНИ МОВИ (прикладник, дієприкметник, числівник, прислівник): <i>Зелені поле, гай і далекі гори.</i> <i>Молоді стали на рушничок. Мишуде промишудло.</i> <i>Перший вже перетнув фінішну стрічку.</i> <i>Сьогодні є сьогодні, а завтра - буде завтра.</i></p> <p>2. ЗАЙМЕННИК У НАЗИВНОМУ ВІДМІНКУ: <i>Не може при добрі той жити,</i> <i>Хто хоче злу й добру служити.</i></p> <p>3. ЧИСЛІВНИК: <i>Десять ділиться на 2 та 5.</i> <i>Обидва поїхали у відрядження.</i></p> <p>4. ДІЄСЛІВНА ФОРМА ІНФІНІТИВ: <i>Жити – Вітчизні служити.</i> <i>Відпочивати – завжди приємно.</i> <i>Любити свій край – це для народу жити.</i></p> <p>5. НЕПОВНОЗНАЧНІ ЧАСТИНИ МОВИ та ВИГУКИ: <i>«З» може бути в українській мові фонемою, словом, реченням.</i> <i>«Й, ай, оу» – почулося за вікном.</i> <i>«Й» – еднальний сполучник.</i></p> <p>6. РЕЧЕННЯ У ФУНКЦІЇ СЛОВА: <i>«Ура, ідемо!» - прокотилося на іскільному подвір'ї.</i></p>	<p>1. СКЛАДНІ ВЛАСНІ НАЗВИ: <i>«Наукова думка» – найбільше видавництво НАН України.</i> <i>Григорій Петрович Пивторак увійшов до кабінету.</i></p> <p>2. СИНТАКСИЧНО НЕРОЗКЛАДНІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ / КОНСТРУКЦІЇ ЗІ <u>ЗНАЧЕННЯМ</u>: а) <u>сумісності</u> (соціативний підмет): <i>Батько з синам швидко йшли до школи.</i> б) <u>кількісним</u> – кількісний числівник у називному відмінку + іменник / займенник в називному або родовому відмінку: <i>Минуло три роки.</i> в) <u>приблизної кількості</u> (зі словами близько, більше, менше, понад, з, до + числівникове сполучення): <i>У двірках з'явилися два наших.</i> г) <u>вибірковості</u>: <i>В університеті понад двадцять тисяч студентів.</i> <i>Хтось зі студентів не склав цей складний іспит.</i> <i>Кожен з нас був на стажуванні в Україні.</i> г) <u>міри, сукупності</u> (іменник зі значенням міри, сукупності + іменник / займенник в родовому відмінку): <i>Табачки коней та зграї птахів зображено на картині.</i></p>

Табл. 8. Особливості реалізації підмета

III		II		I	
координація		препозиційний		простий	
ЗА ТИПОМ СИНТАКСИЧНОГО ЗВ'ЯЗКУ З ПІДМЕТОМ		ЗА МОРФОЛОГІЧНИМ ВИРАЖЕННЯМ		складений	
співголосення		за місцем розташування щодо підмета		іменний	
співзв'яз		постпозиційний		складений тричленний (ускладнений складений)	
				складений (подвійний)	
		<p>1) Відмінювана дієслівна форма – особово-дієслівний</p> <p>2) Інфінітив</p> <p>3) Вигук, звуконаслідування</p> <p>4) Лексично не виражений – нульовий</p> <p>5) Фразеологічне сполучення</p>			
		<p>Простий дієслівний присудок може ускладнюватися частками, повторами, спільнокореним дієсловом, синонімічним дієсловом, орудним тотожним, дієсловами зі значеннями частки та ін.:</p> <p>1) Дієслово + частки – <i>було, бувало</i></p> <p>2) Дієслово + частки – <i>та, як, дивись</i> (у значенні частки)</p> <p>3) Інфінітив + частки – <i>ну, давай,</i></p> <p>4) Повторювані дієслівні форми + слова-синоніми</p>			
		<p>1) Інфінітив + фазові дієслова</p> <p>2) Інфінітив + модальні дієслова</p> <p>3) Інфінітив + предикативні прикметники / дієприкметники</p> <p>4) Інфінітив + фразеологізми модальної семантики</p>			
		<p>1) Іменник у формі наз. / оруд. /знах. відмінку без прийменника / знах. з прийменником <i>за</i></p> <p>2) Займенник, співвідносний з іменником у наз. / оруд. відмінках</p> <p>3) Займеникове словосполучення / фразема</p> <p>4) Прикметник у наз./ оруд. відмінках</p> <p>5) Прикметниковий порівняльний зворот</p> <p>6) Займенник, співвідносний з прикметником</p> <p>7) Дієприкметник</p> <p>8) Числівник (кількісний / порядковий)</p> <p>9) Синтаксично неподільне словосполучення</p> <p>10) Фразеологічне сполучення</p> <p>11) Прислівник</p>			
		<p>1) Складений тричленний іменний (допом. дієслово + дієслово-зв'язка + предикативний член)</p> <p>2) Складений тричленний дієслівний (допом. дієслово + перший інфінітив + другий інфінітив)</p> <p>3) Складений змішаний (дієслівна зв'язка + предикативний член + допоміжний інфінітив)</p>			
		<p>Складається з двох повнозначних компонентів: дієслова + імені</p> <p>1) руху: <i>йти, бігти, ходити, тікати, рушати, їхати...</i></p> <p>2) стану: <i>стояти, сидіти, лежати, спати, чекати</i></p> <p>3) типу діяльності, існування: <i>жити, працювати, слухати</i></p> <p>4) мовлення: <i>сказати, заговорити, промовити, провідати, питати, доповідати</i></p>			

Табл. 9. Особливості реалізації присудка

ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ		ОЗНАЧЕННЯ	
1) прикметник 2) дієприкметник 3) займенник 4) числівник порядковий або кількісний (у непрямах відмінках, крім знахідного)	1) іменник у родовому відмінку без прийменника 2) іменник у непрямах відмінках + прийменник 3) присвійний займенник (зв'язок прилягання) 4) інфінітив	5) прислівник 6) дієприслівник 7) синтаксично нерозкладне словосполучення	позначає ознаку предмета <i>який? яка? які? які? чий?...</i>
1) стосується особового займенника незалежно від позиції: <i>Я, мешканець цього краю, пишу фольклор</i> 2) у постпозиції означуваного іменника – власної назви: <i>Сашко, переможець олімпіади з математики, розмовляв з однокласниками</i> 3) у препозиції означуваного з обставинним відтінком : <i>Як справжній брат</i> (тому що він справжній брат), <i>Василь в усю домагає сестри</i> 4) зі словами родом, на імення, на прізвище; або, тобто, особливо : <i>Мати Григорія Сквороди, родом Шангіреїв, була працювотою</i>	зі сполучником як на позначення рольового статусу предмета: <i>Соняшник як декоративна рослина прикрашає нашу галерею</i>	відокремлені поширені невідокремлені непоширені	позначає роллю і означуванням словом однієї об'єкту реальної дійсності
1) іменник 2) субстантивоване слово (прикметник)	1) іменник, займенник, субстантивовані слова, сполучення кількісного числівника / іменника у знахідному відмінку + іменник у родовому / називному відмінку 2) іменник, займенник, субстантивовані слова в родовому відмінку без прийменника	1) об'єкт: а) ставлення, піклування; б) розумової діяльності; в) чуттєвого сприйняття; г) дотику; г) досягнення; д) доповнення; е) спрямування; е) праці, мислення 2) асоціативність	на ті ж питання, що й означення, уточнює/повсюбіє
1) зряддя дії 2) міру місткості 3) об'єкт : а) навчання; б) уникнення; в) міри наявності; г) зіставлення; 4) г) надлення; д) вживання; е) обліку; 5) чинний предмет 6) суб'єкт дії, стану 7) особу чи предмет , на які спрямовано почуття 8) адресата дії	1) бажання, прагнення суб'єкта виконати дію 2) домовленість, зобов'язання, намір суб'єкта виконати дію 3) сприяння або перешкоду у виконанні дії 4) небажання виконати дію або уникнення дії	можє позначати	доповнює уявлення про предмет, питання непрямих відмінків
1) прислівник 2) дієприслівник 3) дієприслівниковий зворот 4) іменник в орудному відмінку без прийменника 5) іменник в непряму відмінку + прийменник	6) субстантивовані слова в непрямах відмінках 7) інфінітив 8) порівняльний зворот 9) синтаксично нерозкладне словосполучення або фразеологізм	1) обставини міри та ступеня – <i>якою мірою? як часто? як багато? скільки разів? у скільки разів? наскільки?</i> 2) обставини місця : а) власне обставини місця; б) обставини напряму дії чи стану – <i>куди? де? звідки?</i> 3) обставини часу – <i>коли? з якого часу? до якого часу? з яких пір? до яких пір? доки?</i> 4) обставини причини – <i>чому? через що? з якої причини? на якій підставі?</i> 5) обставини мети – <i>для чого? з якою метою?</i> 6) обставини умови – <i>за якої умови? в якому випадку?</i> 7) обставини допусту – <i>незважаючи на що? всупереч чому?</i> 8) обставини наслідку – <i>для якого наслідку?</i> 9) обставини способу дії – <i>як? яким способом?</i>	функція та на які питання відповідає
1) обставини міри та ступеня – <i>якою мірою? як часто? як багато? скільки разів? у скільки разів? наскільки?</i> 2) обставини місця : а) власне обставини місця; б) обставини напряму дії чи стану – <i>куди? де? звідки?</i> 3) обставини часу – <i>коли? з якого часу? до якого часу? з яких пір? до яких пір? доки?</i> 4) обставини причини – <i>чому? через що? з якої причини? на якій підставі?</i> 5) обставини мети – <i>для чого? з якою метою?</i> 6) обставини умови – <i>за якої умови? в якому випадку?</i> 7) обставини допусту – <i>незважаючи на що? всупереч чому?</i> 8) обставини наслідку – <i>для якого наслідку?</i> 9) обставини способу дії – <i>як? яким способом?</i>	вказує на спосіб здійснення дії, її якість, інтенсивність, місце, час, причину, мету, умову, з якими пов'язана дія або вияв ознаки	за семантичними ознаками	ОБСТАВИНА

Табл. 10. Другорядні члени речення

Приклади		ОСНОВНА ФОРМА ВИРАЖЕННЯ ГОЛОВНОГО ЧЛЕНА		ДІЄСЛІВНІ		ІМЕННІ		
1	1. <i>Покличте, будь ласка, професора</i> 2. <i>Завтра поїдемо на практику в Україну</i> 3. <i>Не обіцяй добро зробити людині, а просто якщо можеш, то зроби.</i>	1 – 2 особи однини чи множини /теперішнього чи майбутнього часу /дійсного чи наказового способу		означено-особові	неозначено-особові	узагальнено-особові	безособові	
	2	1. <i>Поділять тебе, земле, ой поділять (М. Коцюбинський).</i> 2. <i>Співають, славлять рідний край.</i>	3 особа множини /теперішнього чи майбутнього часу або формою множини минулого (давноминулого часу) /дійсного способу					
		3	1. <i>Як робимо, так ходимо, як дбаємо, так масмо.</i> 2. <i>Не женися на багатій, бо вижене з хати (Т. Шевченко).</i> 3. <i>З пісні слів не викинеш (викидають).</i>					1. 2 особа однини (найтипівіша форма) + 1 особа множини теперішнього / майбутнього часу дійсного способу 2. 2 особа однини + множини наказового способу 3. 3 особа множини 4. чоловічого роду минулого часу дійсного способу
4	1. <i>Надворі хурделило / суменіло/ світає / дощить, сніжить / розвидняється / смеркається, вигодовжується</i> 2. <i>Загуркотіло у коридорі, загриміло на вулиці, заголосило в димарі.</i> 3. <i>Чимало пісень було написано про вірність і любов.</i> 4. <i>Ані вітру вже немає.</i>		без постфікса -ся	1) безособові дієслова 2) аналітично (бути + дієслово фазової / модальної семантики – інфінітив)	інфінітивно-називні	інфінітивно-безособові		
	5	1. <i>Кинути таку хорошу дівчину! Проміняти зозулю на яструба (О. Гончар).</i> 2. <i>Як тебе не любити, Києве мій!</i> 3. <i>Сидить би вам тільки на печі та жувати калачі (Т. Шевченко).</i> 4. <i>Можна розділити на 100 частин яблуко, але не можна розділити Землю</i> 5. <i>Завтра мені складати іспит.</i>	постфіксом -ся	3) особове дієслово у безособовому значенні			незалежний інфінітив з часткою би (б) / без частки би (б), яка суттєво впливає на семантику інфінітивного односкладного речення	
1		1. Буттєві номінативні: <i>Зоря. Цвіти. І гай, і поле... Над ставом верби золоті (В. Сосюра).</i> 2. Вказівні номінативні: <i>Ось новий викладач.</i> 3. Оцінні номінативні: <i>Ох, яка є огида! дурна, гарна! Така яскрава!</i> 4. Власне-називні: <i>«Роксолана», «Диво», «Святий Миколай» (романи П. Загребельного).</i> 5. Спонукально-бажальні номінативні: <i>«Доброї ночі», Ваше посвідчення!</i> 6. Номінативний теми: <i>Київ... Тільки слово – емоції ж сповнюють душу (З газ.).</i> 7. Субстантивно-якісно-оцінні: <i>Дурень! Звірюка! Запуда!</i>	поширені	номінативні	інфінітивні			
	2	1. Квантитативно-генітивні: <i>Здоров'я катьма! А людей на площі!</i> (може входити до складу займенник: <i>Ні його, ні її</i>) 2. Генітивно-заперечні – ні, нема + форма родового відмінка іменника: <i>Ні веси, ні літа нема. Нікого не видно.</i>	непоширені			генітивні		

Табл. 11. Односкладні речення

ПОВНІ, НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ та ВІЛЬНІ СИНТАКСЕМИ					
ПОВНІ	НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ				ВІЛЬНІ СИНТАКСЕМИ
	синтаксичні утворення, в яких одна з ланок будови не вимовляється та водночас фіксується свідомістю				
	ТИПИ НЕПОВНИХ РЕЧЕНЬ				
	речення, в яких пропущено структурно необхідні синтаксичні члени				
наявні всі члени речення, кожна їхня позиція матеріально виражена: <i>Студенти складають заліки й іспити.</i>	власне-неповні			еліптичні	неподільні семантико-граматичні утворення, що беруть участь у побудові речення та стають його конструктивною частиною: <i>На порозі екзаменаційної сесії.</i> <i>Зі спогадів учителя.</i> <i>Для загального добра.</i>
	контекстуальні пропущений член або члени повідомляються в тексті іншим реченням, найчастіше попереднім: <i>Знайду долю – одружуся, не найду – втоплюся</i> (Т.Шевченко) <i>Цей словник я купила в Києві, а той – тут.</i>	ситуативні головний чи другорядний член пропущений тому, що в ситуації мовлення він мається на увазі і немає потреби його називати: <i>Куди ти йдеш? – До бібліотеки.</i>	парцельовані результат мовленнєвого членування єдиного системного цілого: <i>Я скучив. За тобою.</i> <i>Діти швидко пішли. До лісу.</i> <i>Студент уважно дивився. На викладача.</i>	обірвані конструкції, незавершені через певні ситуативно-прагматичні чинники: <i>Він тебе любить, а ти....</i> <i>Треба було вчора прийти на консультацію, та де там....</i>	

Табл. 12. Повні та неповні речення

ПРОСТЕ УСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ				
СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ МОДЕЛІ УСКЛАДНЕННЯ РЕЧЕННЯ				
КОМПОНЕНТИ УСКЛАДНЕННЯ				
відокремлені члени (навіпрєдикативні конструкції)	однорідні члени	звертання, що не перебувають у позиції підмета	вставні слова або конструкції	опосередковані (уточнювальні) компоненти
ф у н к ц і ї				
<p>а/ відокремлені означення та приклади: З вікна лилася пісня, ніжна, лірична. Соняшники – <u>вісники</u> сонця – кивають.</p> <p>б/відокремлені обставини: Всюди - в <u>квартирі</u>, в <u>ліфті</u>, на <u>вулиці</u> – пахло бузком.</p> <p>в/відокремлені додатки: І ніхто того не знав, не чув і не бачив, <u>окрім мене</u>.</p> <p>за морфологічною належністю:</p> <p>з в о р о т и а/прикметникові: Син, <u>темноволосий</u>, <u>високий</u>, <u>смаглявий</u>, з усмішкою дивився на батька.</p> <p>б/дісприкметникові: <u>Попереджений</u> <u>другом</u>, студент вивчив вірш напам'ять.</p> <p>в/дісприслівникові: Він прийшов, <u>позичивши у Сірка очей</u>.</p> <p>г/іменникові: Наш професор, <u>Мирослав Новак</u>, був ще дуже молодий.</p> <p>г/ прислівникові: Дівчата бігли <u>вулицею</u>, <u>швидко</u>, <u>напередки</u></p>	<p>можуть бути як головні, так і другорядні члени речення</p> <p>умови однорідності:</p> <p>а/спільна синтаксична функція = є одним членом речення: <i>Вечір був <u>чарівний</u>, <u>зоряний</u></i></p> <p>б/ вираження однією частиною мови: <i>І <u>хліб</u>, і <u>радість</u> порівну ділили</i></p> <p>засоби вираження однорідності:</p> <p>1/безсполучниковий зв'язок + інтонація</p> <p>2/спол-ки сурядності + інтонація</p> <p>не є однорідними словами:</p> <p>1/повторювані слова: <i>Дівчина <u>дивиться</u> не <u>надивиться</u></i></p> <p>2/ повторювані однакові форми: <i><u>Подем</u>, <u>подем</u> ішли косарі</i></p> <p>3/стійкі сполучення з парними сполучниками: <i>Про це <u>говорити</u> і <u>сміх</u> і <u>гріх</u></i></p>	<p>сполукати співрозмовника слухати,</p> <p>сполукати його до спілкування</p> <p>як звертання часто вживаються імена, прізвища: <i><u>Михайле</u> <u>Мартинівичу</u>, Ви прийдете на конференцію?</i></p> <p>за особливостями структури: поширені та непоширені: <i><u>Мій рідний краю</u>, що тебе чекає! <u>Мамо</u>, ти підеши зі мною?</i></p> <p>за наявністю оцінки: нейтральні та оцінно-кваліфікаційні: <i><u>Україно!</u> Ти для мене <u>диво!</u> (Симоненко)</i> <i>Я не хочу бачити тебе, <u>нікчемо!</u></i></p>	<p>вставні - ставлення мовця до висловленої їм думки (<i>модальна та емоційна оцінки</i>), допомагають упорядкувати думки: <i>мабуть, певно, безперечно, можливо, безсумнівно, імовірно, на жаль, на думку, по-моєму, по-перше, по-друге, зрештою, без сумніву</i> тощо</p> <p>вставлені – побіжні зауваження, доповнення, роз'яснення, уточнення предметного змісту речення: <i>Наш завідувач <u>людина дуже освічена та інтелігентна</u> давно хотів з Вами познайомитися.</i></p>	<p>другорядні члени речення, пов'язані з реченням опосередковано, через наявність ще одного члена речення</p> <p>1) власне-пояснення, 2) конкретизацію, або уточнення, 3) включення.</p> <p>1) спеціальними сполучниками: <i>тобто, а саме, або;</i></p> <p>2) службовими словами, що поєднують свою власну функцію зі сполучниковою:</p> <p>а) <i>правільніше, точніше, просто кажучи, краще сказати, швидше;</i></p> <p>б) <i>в тому числі, такі як, як наприклад;</i></p> <p>в) <i>наприклад, зокрема, перш за все, в першу чергу, в крайньому разі;</i></p> <p>г) <i>навіть, хоч би;</i></p> <p>г) <i>уже, власне, саме.</i></p>

Табл. 13. Просте ускладнене речення

ПРОСТЕ та СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ (зіставний аспект)		
ознаки	просте : складне	
спільні	1. Наявність структурної схеми речення та компонентів структури 2. Граматичні ознаки зовнішньо-синтаксичної структури: предикативність, модальність, часова віднесеність, інтонаційна та смислова завершеність 3. У тексті функціонує як цілісна одиниця 4. Виконує спільну функцію – комунікативну	
відмінні:	позначає	
номінативна функція	одну ситуацію – монопредикативне	дві та більше взаємопов'язаних ситуацій – поліпредикативне
за будовою	складається	
	з граматично пов'язаних слів, словоформ, словосполучень (предикативна основа)	з кількох (двох та більше) предикативних частин
за синтаксичними зв'язками та відношеннями	відношення між	
	пов'язаними словоформами (членами речення)	предикативними частинами
за моделлю речення	визначається семантичною структурою	
	відображуваної ситуації	кількох ситуацій у їхніх зв'язках

ТИПИ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ					
сполучникові			безсполучникові		різні види та типи зв'язку
Складно-сурядні	Складно-підрядні		із сурядністю та підрядністю	з однотипними частинами	з різнотипними частинами
	з одним підрядним	з кількома підрядними		и	
					сполучниковий і безсполучниковий

Табл. 14. Просте та складне речення

Табл. 15. Типи складних речень

СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ							
утворене з двох чи кількох структурно автономних частин і пов'язаних сурядними сполучниками							
ОСНОВНІ РІЗНОВИДИ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ							
аспект			За емоційно-експресивним забарвленням	відношення до об'єктивної дійсності	формальні (структурні) типи		
формально-граматичний	семантико-синтаксичний	комунікативний					
<p>формально елементарні: з двох предикативних частин, об'єднаних сурядним синтаксичним зв'язком</p> <p>формально неелементарні з трьох і більше предикативних частин</p>	<p>семантично елементарні з двох предикативних частин, кожна з яких є семантично елементарною</p> <p>семантично неелементарні а) з трьох і більше предикативних частин б) двох предикативних частин, коли хоча б одна з них є семантично неелементарною</p>	<p>розповідні: повідомлення про певні факти, події, донесення інформації</p> <p>питальні: містять у своєму складі те чи те питання, що спонукає слухача, читача до певної відповіді на нього</p> <p>спонукальні: спонукають до певних дій, виражають різною мірою волевияв мовця</p>	<p>окличними (емоційно забарвленими)</p> <p>неокличними (емоційно незабарвленими)</p>	<p>стверджувальні: стверджується наявність певного факту об'єктивної дійсності</p> <p>заперечні: заперечується певний факт або реалія об'єктивної дійсності</p>	<p>відкритої структури (складносурядні і речення з <u>єднальними</u> (часовими) та <u>розділовими</u> відношеннями).</p> <p>закритої структури (утворення з <u>протиставними</u>, <u>зіставними</u>, <u>пояснювальними</u> і <u>градацийними</u>, <u>умовно-наслідковими</u> та іншими відношеннями).</p>		
ТИП ЗА СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНИМИ ВІДНОШЕННЯМИ (ЗА СПОЛУЧНИКАМИ)							
єднальні		зіставно-протиставні	розділові	присднувальні	градацийні	пояснювальні	
виражають відношення							
<p>а) часові: (одночасність і послідовність)</p> <p>б) причинно-наслідкові;</p> <p>в) умовно-наслідкові</p>		<p>зіставлення (неконтрастність)</p> <p>протиставлення (контрастність), виділення, підсилення</p>	<p>виключення одного явища (дії) з двох або чергування явищ(дій)</p>	<p>наявна додаткова, супутня інформація в другій частині</p>	<p>смысловое навантаження першої та другої частин чітко розмежовуються: перша частина наголошує <u>відоме</u> (тема), а друга частина окреслює <u>невідоме</u> (рема)</p>	<p>пояснення, уточнення</p>	
З А С О Б И	I	<i>і, та, а(у значенні і), ні...ні, ані...ані</i>	<i>а, та, але, зате, одначе, проте, як(же)</i>	<i>або...або, чи...чи, чи то...чи то, не то... не то, чи то ... чи може</i>	<i>та й, ще й, та ще й, а й</i>	<i>не тільки ... а й (але й), не лише ... а й, не те щоб а, не те що а</i>	<i>тобто (себто, цебто), а саме, або, чи</i>
	З В Я З К У	<i>і одначе, і все-так, і все ж, і разом з тим, і потім, і тоді, і внаслідок цього, і від того, і значить, і крім того, і тільки, і раптом</i>	<i>а тим часом, а в той же час, а поки що, а потім, а тоді, а тому, а проте, а втім, а все-таки, а може, але тільки, та тільки, та при тому, та все ж</i>	<i>поки не, з того часу як</i>	<i>а також, крім того, і причому, і притому, і до того ж</i>	<i>не тільки... навіть, не тільки... а й навіть, не те що... але, не те що... але й</i>	<i>і тому, і тому ж, і тому ж бо</i>

Примітка: I – сполучники, II – сполучникові поєднання

Табл. 16. Складносурядне речення

СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ						
складне речення, частини якого з'єднуються сполучниками підрядності або сполучними словами						
ОСНОВНІ РІЗНОВИДИ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ						
АСПЕКТ					за емоційно-експресивним забарвленням	формальні (структурні) типи
формально-граматичний		семантико-синтаксичний		комунікативний		
<p>формально елементарні (дві предикативні частини):</p> <p><i>Краще не вміти програвати, ніж не вміти вигравати (А. Коваль)</i></p>	<p>формально неелементарні (три і більше предикативних частин):</p> <p><i>Не вибачають тому, хто ні в чому не винний, бо не бачать в цьому потреби</i></p>	<p>семантично елементарні (дві предикативні частини, кожна з яких є семантично елементарною – містить одну предикацію (пропозицію):</p> <p><i>Коли наступила весна, прилетіли іптаки)</i></p>	<p>семантично неелементарні (в таких реченнях міститься три і більше предикацій (пропозицій):</p> <p><i>Ми прийшли, щоб навчатись, бо знання – сила</i></p>	<p>розповідні, питальні, спонукальні, бажальні тощо</p> <p><i>Не довіряй людині, яка все вважає добрим (Лафатер). Хто сказав, що без навчання можна жити?</i></p>	<p>окличні й неокличні</p> <p><i>Бережімо ліс, щоб дітям було весело в ньому! Які коні, такий віз (Народна творчість)</i></p>	<p>нерозчленованої та розчленованої структури</p> <p><i>Я мушу робити те, що вмію робити. Що більше говоримо, то менше думаємо</i></p>
структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень						
<p>нерозчленовані речення</p> <ul style="list-style-type: none"> • наявна передбачуваність • віднесеність підрядної частини до одного слова або словосполучення головної частини • ґрунтуються на прислівному зв'язку • розрізнення типів ґрунтуються на врахуванні особливостей підрядного зв'язку між частинами 			<p>розчленовані речення</p> <ul style="list-style-type: none"> • наявна непередбачуваність підрядної частини • віднесеність підрядної частини до всього змісту головної частини • ґрунтуються на детермінантному зв'язку • розрізнення типів має опертям семантичні відношення між головною та підрядною частинами 			
перший рівень диференціації			детермінантні			супровідні
<p>займенниково-співвідносні (підрядна частина відноситься до співвідносного слова)</p>	<p>власне-прислівні (підрядна частина залежить від будь-якого слова, крім займенника)</p>					
другий рівень диференціації			зумовленості	темпоральності	порівняння	відповідності
<ul style="list-style-type: none"> • корелятивно уточнювальні, • напів-корелятивні • некорелятивні 	<ul style="list-style-type: none"> • присубстантивно-атрибутивні • з'ясувальні локативно-об'єктні • прикомпаративно-об'єктні та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • складнопідрядні причини, умови, допусту, мети, наслідку, місця 	<p>залежна частина вказує на час вияву дії чи стану головної частини</p>	<p>підрядна частина реалізує порівняння – реальне або ірреальне</p>	<p>підрядні частини зіставляють власний план дії чи стану з головною</p> <p>!!! до них не можна поставити питання</p>	<p>підрядна частина в яких становить додаткову інформацію щодо головної</p> <p>!!! до них не можна поставити питання</p>

Табл. 17. Складнопідрядне речення

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З КІЛЬКОМА ПІДРЯДНИМИ ЗА ХАРАКТЕРОМ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРЯДНИХ ЧАСТИН З ГОЛОВНОЮ				
к о н с т р у к ц і ї				
із супідрядністю			із послідовною підрядністю	із супідрядністю та послідовною підрядністю
однорідна	неодно- рідна	змішана		
<p>Так буває лише ранньої весни, коли пробуджується степ і розімліла від сонця земля сповнюється чарами материнської тва (І.Цюпа)</p>	<p>Коли я був хлопчиком на Десні, мені хотілось, щоб пташки сідали на голову і на плечі не тільки в снах (О.Довженко).</p>	<p>Як залле Вербівку літнє палке сонце, як заситле її зверху золотом та сріблом сонячне марево, то вся її кучерява долина здається зеленими прозорими хвилями, що десь набігли з моря (І.Нечуй-Левицький).</p>	<p>Вицувало серце, що, як тільки зміцніють синові крила, його не втримати в хаті (О.Гончар).</p> <p>Отут, серед цвіту, здається, що якби людина навчилася мудрості в дерев, то не була б ворогом самій природі (Є.Гуцало)</p>	<p>Треба добре розуміти, що та мова невичертно багата й козиритна, яка виплекана народом протягом століть, яка живиться з цілющих та незамушених джерел, що ніколи не міліють (А.Яна).</p> <p>Переконатись спробуй сам, чи міцний думкою та чи виважені твої переконання, які здобув ти під час навчання та опанування високих наук, котрі охоплюють досвід багатьох попередніх поколінь (З газ.).</p>

БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ						
предикативні частини об'єднуються в одне синтаксичне та смислове ціле не за допомогою сполучників, а ритмомелодійними засобами, інтонацією						
А С П Е К Т						
семантико-синтаксичний	формально-граматичний	семантико-синтаксичний	експресивний	Комунікативний		
основні семантико-синтаксичні та формальні типи безсполучникових складних речень						
I. за структурно-семантичними ознаками предикативних частин і за характером смислових взаємозв'язків						
речення з однотипними частинами (частини однакові за будовою)			речення з різнотипними частинами (частини неоднакові за будовою)			
II. окремі різновиди за характером смислових відношень між частинами						
речення відкритої структури			речення закритої структури			
III. смислові різновиди безсполучникових речень (безсполучникові складні речення зі значенням)						
часу	зіставлення	поширювального присуднування	пояснення	умовно-наслідковості	причиново-наслідковості та наслідково-причиновості	з'ясувально-об'єктності
<p>Гаснуть у плавнях летючі комети, тихо вмирає на заході ніч (А.Малишко).</p> <p>Схилиться над селом сонячна тверділь, ластівка крилом розтинає тінь (М.Рильський)</p>	<p>Поглянув я на ягнята – не мої ягнята (Т.Шевченко).</p> <p>Не русалонька блука – то дівчина ходить (Т. Шевченко)</p>	<p>Усе на пасіці дихало спокоєм і затишком – такий затишок завжди спонукає людину до роздумів (А.Яна)</p>	<p>Бачу здалека: хвиля іскриста грає вільно по синьому морі (Леся Українка)</p>	<p>Погодуєш рослину – нагодуєш родину (Народна творчість)</p>	<p>В душі моєї сила стопора – бушуй, натхнення, бушуй (П. Тичина).</p> <p>І слова не можна було зрозуміти: такий зчинився гамір (Л. Мартович)</p>	<p>Всім же ясно, навіть дітям: земля велика (О. Довженко)</p>

Табл. 18. Складнопідрядні з кількома підрядними

Табл. 19. Безсполучникове складне речення

СКЛАДНІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ. ПЕРІОД			
СКЛАДНА СИНТАКСИЧНА КОНСТРУКЦІЯ		УСКЛАДНЕНЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ	
утворення, в яких поєднуються різні види синтаксичного зв'язку		структуруються одним типом синтаксичного зв'язку в різних синтаксичних формах його вияву	
різновиди складних синтаксичних конструкцій		різновиди складних формально неелементарних речень	
<ul style="list-style-type: none"> • з сурядним і підрядним синтаксичними зв'язками в різних граматичних формах вияву • з недиференційованим і підрядним синтаксичними зв'язками в різних граматичних формах вияву • з недиференційованим, сурядним та підрядним синтаксичними зв'язками, що репрезентуються в різних граматичних формах 		<ul style="list-style-type: none"> • складносурядні речення з трьома і більше предикативними частинами • складнопідрядні речення з двома і більше супідрядними предикативними частинами • складнопідрядні речення з двома та більше супідрядними неоднорідними предикативними частинами 	
різноманітні власні модифікації та ускладнення		<ul style="list-style-type: none"> • складнопідрядні речення з двома та більше супідрядними однорідними та неоднорідними предикативними частинами, тобто із супідрядністю змішаного типу • складнопідрядні речення з кількома підрядними предикативними частинами, поєднуваними з головною частиною послідовно • складнопідрядні речення із однорідною одночленною супідрядністю та послідовною підрядністю 	
<ul style="list-style-type: none"> • наявність різних форм підрядності – однорідної і неоднорідної в поєднанні із сурядністю • реалізація послідовної підрядності в парі з сурядністю • поєднання недиференційованого синтаксичного зв'язку з послідовною кількоступеневою підрядністю, супідрядністю і сурядністю • наявність недиференційованого синтаксичного зв'язку з різноманітними формами підрядного прислівного, детермінантного синтаксичного зв'язку, в яких сурядний зв'язок постає модифікаційним 			
РІЗНОВИДИ ПЕРІОДУ			
висловлення у вигляді речення, яке характеризується тематичною єдністю та відносною завершеністю, з чіткою смисловою й інтонаційною розчленованістю			
зачини повіствування		скріплювальні	
наявні в зачинах розділів, частин або творів загалом, графічно вони збігаються з абзацом		зв'язкові ланки твору, становлять перехід від однієї дії до іншої: перша частина такого періоду пов'язана змістово з попереднім викладом, друга уміщує вказівку на нову дію, що розвивається після періоду	
за компонентним складом			
двочленні	тричленні	чотиричленні	п'ятичленні

Табл. 20. Складні синтаксичні конструкції. Період

ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ПУНКТУАЦІЇ			
система загальноприйнятих правил уживання додаткових письмових знаків (розділових знаків), які служать для членування тексту відповідно до його синтаксичних, смислових або інтонаційних особливостей			
пунктуація розглядається як			
система загальнообов'язкових графічних позаалфавітних знаків, призначенням яких є графічна організація та членування писемного тексту	сукупність правил, усталених норм пунктуаційного оформлення писемного тексту	розділ мовознавства, який вивчає закономірності системи пунктуаційних знаків, їхні функції та норми вжитку; досліджує особливості пунктуації як цілісної системи	
у пунктуації розрізняються аспекти			
те, що стосується читача		те, що стосується пишучого	
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ УКРАЇНСЬКОЇ ПУНКТУАЦІЇ			
визначальні			факультативний
структурний	ритмомелодійний	смисловий	функційно-стильовий
Ф У Н К Ц І Ї			
зумовлення обов'язкового використання розділових знаків	відображення пунктуаційними засобами відповідних інтонаційних модифікацій	розмежування смислових компонентів єдиної структури – складного або простого ускладненого речення	узагальнення особливостей власне-авторського використання розділових знаків
<ul style="list-style-type: none"> • крапка • розділові знаки на межі предикативних частин складного речення; • розділові знаки, які виступають показниками різноманітних ускладнювачів простого речення (вставні та вставлені слова, словосполучення та речення; звертання; сегментовані конструкції; вигуки; однорідні члени речення; відокремлені члени речення) 	<ul style="list-style-type: none"> • крапка • знак питання • знак оклику • інтонаційне тире • три крапки тощо на місці 1) значного зниження голосу 2) тривалої паузи 		
ФУНКЦІЇ РОЗДІЛОВИХ ЗНАКІВ			
ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ У РЕЧЕННІ			
відокремлювальні (роздільні)		видільні	
ЗА СТУПЕНЕМ ВЖИВАННЯ В РІЗНИХ СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЯХ			
спільні		часткові	
ЗА ІНТОНУВАННЯМ РЕЧЕННЯ			
попередження: реалізують парні розділові знаки		констатації: властива усім одиничним розділовим знакам	
ЗА ОСОБЛИВОСТЯМИ ПОЄДНАННЯ / РОЗМЕЖУВАННЯ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ			
поєднання		розчленування	
ЗА ОСОБЛИВОСТЯМИ ВЖИТКУ			
одиничні		парні	
ЗА БУДОВОЮ			
прості: з одного елемента (. : ; ? !)		складні: крапка та тире, кома та тире тощо	
Відокремлювальними (роздільними) знаками є майже всі розділові знаки		Видільні знаки є знаками парними: дві коми, дві дужки, лапки	

Табл. 21. Основи української пунктуації